

6. HAFTA

AIT182 ve AIT282

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ II

KBUZEM

Karabük Üniversitesi

Uzaktan Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi

5. Ekonomik Alanda Yapılan İnkılâplar

Yerli sanayisini kuramayan Osmanlı Devleti, rekabet gücünü kaybetti. Uzun süren savaşlar nedeniyle, ağır bir ekonomik yük altına giren maliye sistemi çöktü. Alınan dış borçların geri ödenmesi ise mümkün olmadı. Dış borçların düzenli bir şekilde ödenebilmesi için Duyun-u Umumiye teşkilatı kuruldu. Kapitülasyonlar yüzünden can çekişen Osmanlı ekonomisi, Duyun-u Umumiye'nin kurulması ile dışa bağımlı bir hale geldi. Ülkenin ekonomik kaynakları, yer altı ve yer üstü zenginlikleri yabancıların eline geçti.

Cumhuriyet kurulduktan sonra devralınan ekonominin bir an önce millileştirilmesi gerekiyordu. Milli mücadele yıllarında kurulacak yeni devletin ekonomik politikasını belirlemek için çalışmalar başlatıldı. Lozan görüşmelerinin kesintiye uğradığı günlerde İzmir'de toplanan iktisat kongresi, bu kongrede alınan kararlar ve daha sonraki yıllarda ekonomik alanda yapılan düzenlemelerle, Türk ekonomisinin kendi ayakları üzerinde durması için çaba gösterildi. Ekonomik yönden dışa bağımlı olan bir ülkenin bağımsız bir ülke olamayacağına inanan Mustafa Kemal, ekonomik alanda yapılan çalışmaları yakından takip etti ve destekledi.

İzmir İktisat Kongresi (17 Şubat – 4 Mart 1923)

Şekil 1. 17 Şubat 1923 - İzmir İktisat Kongresi açılış töreni

Lozan Konferansı'na ara verildiği bir dönemde İzmir İktisat Kongresi, 1135 delegenin katılmasıyla 17 Şubat 1923'te toplandı. Mustafa Kemal Paşa'nın himayesinde, İktisat Vekili Mahmut Esat'ın desteği ve Kazım Karabekir Paşa'nın başkanlığında toplanan bu kongrede, devletin ileri gelenlerinin yaptığı konuşmalarda verdiği mesajlar dikkat çekiciydi. Mustafa Kemal Paşa, açılış konuşmasında toplanan bu kongrenin amacını kısaca şu sözlerle açıklıyordu: "Geçen uzun sürede iktisadiyatımızda açılan yaraları tedavi etmek ve çarelerini aramak... Bu çareleri halkın içinden temsilcilerle aramak en isabetli yoldur. Çünkü milletin fikirlerini ve taleplerini siz daha iyi biliyorsunuz. Türk

tarihi iyi incelenirse, çöküş nedenlerinin başında iktisadi meseleler başta gelir. Türk milleti olarak iktisadi meselelere fazla önem verilmemiştir.”

Kongrenin toplanmasında büyük emekleri olan İktisat Vekili Mahmut Esat, kritik bir dönemde toplanan İzmir İktisat Kongresi’nde uzun bir konuşma yaparak beklentilerini şu şekilde sıraladı: Mesleki bir teşkilatın kurulması, kredi verecek kurumların oluşturulması, her alanda iktisadi rekabet ve mücadeleye hazır olmak, kendi kendimize yeterli olmak, ihracat ve ithalat arasında denge kurmak. Kongre başkanı sıfatıyla bir konuşma yapan Kazım Karabekir Paşa ise şu üç temel ilke üzerinde durdu.

- 1) İnsanlarımızı, hayvanlarımızı ve üretimimizi muhafaza etmeli, bulaşıcı hastalıklarla mücadele ederek bütün iktisadi tedbirleri almak.
- 2) Üretimi çoğaltmak; trenleri, vapurları ve özellikle yollar yaparak Anadolu’ya ulaşmak ve dış ticareti geliştirerek ülkeye para getirmek.
- 3) Harcamaları ve tüketimleri azaltmak.

Bu amaç, beklenti ve ilkeler ışığında toplanan ve çalışmalarını 4 Mart 1923’te tamamlayan İzmir İktisat Kongresi’nde özetle şu kararlar alındı:

- Misak-ı İktisadi (Milli Ekonomi Andı) kabul edildi.
- Reji (Tekel) İdaresi kaldırılacaktır.
- Köylü ve çiftçilere ziraatla ilgili teorik ve uygulamalı bilgilerin öğretilmesi için okullar açılacaktır.
- Aşar vergisi kaldırılacaktır.
- Ziraat Bankası yasası daha verimli hale getirilecek, yollar yaygınlaştırılacak, ormanlar korunacak ve çoğaltılacak, hayvancılık geliştirilecek, bataklıklar kurutulacak ve ziraat işlerinde makineleşmeye gidilecektir.
- Yabancı sermaye ve işletmelerden kurtulmak zorunludur.
- Milli sanayi kurulmalı, sanayinin her alanında gelişme sağlanmalı ve ihracat teşvik edilmelidir.
- Çiftçilere kredi kolaylığı sağlanmalı ve özel teşebbüse destek sağlayacak bir devlet bankası kurulmalıdır.
- El işçiliğinden ve küçük imalattan, fabrikaya ve büyük işletmeye geçilmelidir.
- Hammaddesi yurt içinde olan sanayi dalları kurulmalıdır.
- Yerli mallarının kullanımı teşvik edilmelidir.
- Devlet, iktisadi görevleri de olan bir kurum durumuna getirilmeli ve özel sektörün kuramadığı işletmeler devlet tarafından açılmalıdır.(Bu kongrede devletçilik ilkesi benimsenmiştir)

Kongre çalışmaları tamamlandıktan sonra alınan kararlar milli bir iktisat raporu halinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti’ne sunuldu. Yine kongrenin kabul ettiği “Misak-ı İktisadi” ise siyasi, ahlaki ve toplumsal temellere dayanan iktisadi

hayatımızın temelini oluşturan ve oy birliğiyle kabul edilen bir belgedir. “Milli Sermaye” ile “Milli İktisat” hedefleyen kongrenin tüm katılımcıları Türkler ’den oluşmaktaydı. Kendi ayakları üzerinde duran ve bağımsız bir ekonomi hedefleyen İzmir İktisat Kongresi, tarihte bir ilk olma özelliğini de taşımaktaydı.

Uyarı: Bu kongrede Milli Ekonomi ilkesi benimsenmiştir. Böylece ekonomik kalkınmamız ulusal bağımsızlığımızın içinde gerçekleştirilecektir.

2. Tarım Alanındaki Gelişmeler

Şekil 2. Cumhuriyetin ilk yıllarında Tarım

Tarım milli ekonominin temeli kabul ediliyordu. Bu alanda gelişme sağlamak için köylünün durumunu iyileştirmek gerekiyordu. Bu amaçla yeni kurulan devlet tarım alanında şu yeniliklere gitmiştir:

- 1924 yılında Ziraat Bankası anonim şirkete dönüştürüldü. Çiftçilere zirai krediler verildi.
- 1925 yılında Atatürk Orman Çiftliği kurulmuştur.
- Aşar vergisi kaldırılarak köylünün ekonomik bakımdan rahatlaması sağlandı (17 Şubat 1925).

Uyarı: Aşar (Öşür) vergisinin kaldırılması Halkçılık ilkesi doğrultusunda bir çalışmadır.

- 1926’daki Medeni Kanun özel mülkiyete yönelik sınırlandırmaları kaldırdı.
- 1926’da tütün tekeli elinde bulunduran yabancı Reji idaresine son verildi.
- 1927 yılında eğitim seviyesi yetersiz olan ziraat okulları kapatıldı, yurt dışına eleman gönderildi.
- Toprak reformu yapıldı (1929).
- 1930’da Orta Ziraat Mektepleri, Ankara’da Yüksek Ziraat Mektebi açıldı. 1932’de Yüksek Ziraat Enstitüsü haline getirildi.
- 1931’de Birinci Ziraat Kongresi toplandı.
- Ziraatta makineleşme için çiftçilere kredi ve vergi indirimleri uygulandı. Üretimi artırmak amacıyla tohum ıslah çalışmaları yapıldı.
- 1930’dan itibaren Ziraat Kredi Kooperatifleri kuruldu.
- 1935’ten itibaren Tarım Satış Kooperatifleri kuruldu.

- 1937’de Ziraat Bankası kamu kuruluşuna dönüştürülerek günümüzdeki şekline geldi.

3. Ticaret Alanındaki Gelişmeler

Ticaret, üretilen malların ülke içinde ve dışına dağıtımın sağlanması ve tüketicilerin eline ulaştırılması işidir. Ticaret ve üretim esasen iç içe bulunması gereken bir birinden kopamayacak iki temel unsurdur. Zira ticaretin gelişmesiyle hem vatandaşa daha iyi hizmet verilebilir hem de sermaye birikiminin önü açılır. Bilhassa son zamanlarında Osmanlı Devleti’nin zayıflaması sonucunda tarım gerilemiş, ülke kapitülasyonlarla karşı karşıya kalmıştı. Bu sebeple ülke içinde bilhassa Türk ailelerinin çocukları ticaret ile uğraşmak yerine devlet ile doğrudan ilişkisi bulunan memurluk ve subaylık gibi meslekleri yapmayı tercih ediyorlardı. Bu sebeplerden dolayı ülkemizdeki ticaret ve ticaret vasıtaları son zamanlarda azınlıkların özellikle de Rum ermeni ve Yahudi asıllı Osmanlı vatandaşlarının eline geçmişti. Diğer taraftan da kapitülasyonlarla Türk ticaretine tam manasıyla Batılı emperyalist devletler hâkim olmuştu. Bu duruma derhal kalıcı ve gerçekçi çözümler bulmak gerekiyordu.

Bu durumu düzeltmek için atılan ilk somut adım yıllar yılı Osmanlı ticaretinin önünde büyük bir engel teşkil eden kapitülasyonların Lozan Antlaşması ile kaldırılması olmuştur. Bu ilk merhale çok büyük bir öneme sahiptir. Çünkü ileride ticari alanda yapılacak her tür faaliyetin tam bağımsız bir şekilde gerçekleştirilebilmesi ekonomik alanda bağımsızlık ile mümkün olacaktı. İşte Lozan Anlaşması’nda imza altına alınan Duyun u Umumiye ve Kapitülasyonlar ile ilgili maddeler yeni kurulan Türk devletinin ekonomik açıdan da tam bağımsız bir devlet olmasının önünü açıyordu.

Bütün bunlarla birlikte yukarıda anlatılan sebeplerden dolayı devletin milli bir ekonomi kurabilmek için acilen çeşitli tedbirler alması gerekiyordu. Bu nedenle Cumhuriyet hükümeti iç ve dış sahada ticaretimizin gelişmesi için çok büyük çabalar göstermiştir. Bilhassa Atatürk milli ekonominin ve ticaretin gelişmesini sağlamak için kendi şahsi çaba ve gayretleri ile **Türkiye İş Bankası**’nı kurmuştur.(26 Ağustos 1924) Bu sayede Osmanlı’nın son yıllarından beri ihmal edilen ve ticari teşebbüste bulunacak ve yatırım yapacak yerli müteşebbislere yani ulusal sermayeye kredi kaynağı sağlanmış, Türk tüccarlar ülke içinde ticaret hayatına azınlıklardan sonra böylelikle ilk defa hâkim olmaya başlamışlardır. Ayrıca Türkiye’de milli sermaye birikimini sağlamak ve Türk ekonomisinin para işlerini düzenlemek amacıyla 11 Haziran 1930’da kabul edilen yasa ile **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası** kurulmuştur.

Milli ekonomi alanındaki diğer bir önemli sorun ise kapitülasyonlar gereği Osmanlı Devleti’nin kabotaj hakkına sahip olmaması yani kendi karasularında ticaret yapma hakkına sahip olmaması idi. Bu sebeple yeni Türk devletinin limanları hatta iskeleleri arasındaki yük ve yolcu taşımacılığı yabancı gemilerle yapıyordu. Deniz ulaşımının büyük bir bölümü ile önemli limanların işletmesinin tamamı yabancıların elinde bulunuyordu. Lozan Antlaşması’nda Türk gemilerinin kabotaj hakkı kabul edilmişti.

Buna bağlı olarak 1 Temmuz 1929 yılında **Kabotaj Kanunu** çıkarıldı. Bu kanuna göre Türk devletine ait denizlerde yük ve yolcu taşıma hakkı sadece Türk gemilerine verildi. Böylece denizlerimizde de bağımsızlık sağlanmış oldu. Diğer taraftan da bu dönemde yabancıların kurduğu ticari işletmeler devlet tarafından satın alınmak suretiyle ekonominin millileştirilmesi için gerekli çalışmalar yapılmış, Milli Ekonomi İlkesinin gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Ticari alanda alınan bu önlemler ile ulusal sermayenin temsil ettiği iş kapasitesi artmış, bankacılık, sigortacılık, kooperatifçilik alanındaki faaliyetler ve şirketler hızlı bir şekilde büyüme göstermiştir. Sanayi ve ticaret odaları da kurulmuştur. Ticarete kolaylık sağlamak için karayolu ve demiryolu yapımına ağırlık verilmiştir. Yabancılar ait demiryolları ve ticari işletmeler satın alınarak millileştirilmiştir.

Uyarı: Kabotaj Kanunu ile yabancılar ait demiryolları ve ticari işletmelerin satın alınması Milliyetçilik ilkesi doğrultusunda yapılan çalışmalardır.

4. Sanayi Alanındaki Gelişmeler

Şekil 4. Atatürk'ün Sanayileşme ile İlgili Bir Sözü

Osmanlı devletinde kapitülasyonların etkisiyle sanayi iyice çökmüştü. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren sanayinin geliştirilmesine büyük önem verildi. "Kalkınmak için sanayileşmek bir zorunluluktur".

Sanayi teşvik ve koruma amacıyla 28 Mayıs 1927 yılında **Teşvik-i Sanayi Kanunu** çıkarıldı. Özel sektör sanayi kurması için teşvik edildi. Ancak ülkemizde gerekli sermaye ve yetişmiş elaman olmadığı için, özel sektör sanayi alanında önemli varlık gösteremedi.

19 Nisan 1925 tarihinde sanayi işletmelerinin finansman ihtiyacının karşılanması amacıyla Ticaret Bakanlığı tarafından **Sanayi ve Maadin Bankası** kuruldu. Bu banka 1932 yılında Türkiye Sanayi Kredi Bankası haline getirilmiş ve daha sonra 1933 yılında bankanın malvarlığı **Sümerbank**'a devredilmiştir.

Sanayileşmenin özel sektörle yapılamayacağı anlaşıldığı üzerine 1933 yılından itibaren **devletçilik ilkesi** uygulanmaya başladı. Bu ilke gereği ağır sanayi yatırımlarını devlet

eliyle gerçekleştirilecekti. Ayrıca (1934–1939) yılları arasında **I. Beş Yıllık Kalkınma Planı** uygulamaya konuldu. Bu dönemde Karabük demir çelik fabrikasıyla cam, deri, kâğıt ve şeker fabrikaları devlet eliyle açıldı.

Yeraltı zenginliklerimizi araştırmak için **(MTA) Maden Tet-kik Arama Enstitüsü** kuruldu (1935). Ayrıca madenlerimizin işletilmesi ve kredi ihtiyacının karşılanması için **Etibank** kuruldu. Sanayi alanında meydana gelen diğer gelişmeler şunlardır:

- 1925 yılında yabancı sermaye elindeki sigara tekeli devletçe satın alındı.1926'da ispiro ve her çeşit alkollü içkilerin imali ve ithali ile şeker ithali devlet tekeline alındı.
- 1929'da Gümrük Tarife Kanunu ile korumacı dış ticaret politikası uygulandı.
- 26 Nisan 1926'da DİE (Devlet İstatistik Enstitüsü) kurulmuştur.

5. Bayındırlık Alanındaki Gelişmeler

Cumhuriyet döneminde halka daha iyi hizmet götürebilmek için demiryolları yabancı şirketlerden alınarak devletleştirildi. Yeni demiryolları, karayolları ve köprüler yapıldı. Liman, iskele ve havaalanı yapımına önem verildi. Barajlar inşa edildi, imar çalışmaları yapılarak modern şehirler kuruldu. Kamu binaları, hastaneler ve okullar açıldı.

6- Denizcilik Alanındaki Gelişmeler

İzmir İktisat Kongresi'nde Kabotaj Hakkının Türk gemilerine tanınması ve deniz taşımacılığının devlet tarafından teşviki karara bağlandı.Tam olarak uygulanması 1926'daki KABOTAJ KANUNU ile gerçekleşti (1 Temmuz 1926).1937 yılında deniz işletmeciliği ve bankacılık işlemleri yapmak üzere DENİZ BANK kuruldu.

7- Ormancılık Alanındaki Gelişmeler

İzmir İktisat Kongresi'nde ormanların korunması, çoğaltılması, ülkenin her yanında ağaç bayramları düzenlenmesi karara bağlandı.

- 1920 yılında Baltalık Kanunu çıkarıldı.
- 1924 yılında ormancılık tekniğini göz önünde bulunduran ilk kanun çıkarıldı.
- 1937 yılında ormanlarla ilgili genel hükümler getirildi, vakıf ormanları ile özel ormanlar kamu ormanlarından ayrı olarak düzenlendi.
- 1945 yılında bütün ormanlar devletleştirildi.

8- Hayvancılık Alanındaki Gelişmeler

- Damızlık havya ithali ile hayvan cinsleri ıslah edildi.
- 1924 yılında tiftik keçisi damızlık ihracatı yasaklandı.
- 1925 yılında Karacabey Havzası'nda kültür ve ırk yetiştiriciliğine başlandı.
- 1928–1930 yıllarında kıvırcık koyunu melezlendi.
- Tavukçuluk geliştirildi.
- Hayvan hastalıkları ile mücadele edildi.

9- Ulaştırma Alanındaki Gelişmeler

- Öncelik demiryoluna verildi.
- İlk olarak 1923 yılında Sivas-Erzurum hattı ihalesi Türk firmaya verildi.
- 1923–1940 yıllarında İç Anadolu, Batı Anadolu ve Doğu Anadolu demiryolu ile birbirine bağlandı.
- Karayolları geliştirilerek karayolunda çalışma mükellefiyeti getirildi.
- 1929’da devlet yolları ağı tespit edildi.
- 1934’de bayındırlık ve ulaştırma hizmetleri Nafia Vekâleti bünyesinde toplandı.

10- Maliye Politikası

- Cumhuriyetin ilk on yılında, dış borçlanmadan kaçınıldı, denk bütçe uygulandı.
- Kamu harcamalarında savurganlıktan kaçınıldı.
- Sağlık ve savunma harcamalarına öncelik verildi.
- 1929 yılında hem mali hem de milli sanayi koruyucu Gümrük Kanunu kabul edildi.
- 1930 yılında para arzını kontrol etmek ve para politikasını yönetmekle görevli T.C. Merkez Bankası kuruldu.
- Böylece ekonomik ve mali bağımsızlığını sınırlandıran engellerden kurtulmuş oldu.
- Aşarın kaldırılması vergi reformu için başlangıç oldu.
- Vergi yükünü tarım sektöründen ticaret ve sanayi sektörüne yaymaya çalışıldı ancak; sanayileşme tam olarak olmadığı için vergi sistemindeki başarı gerçekleşemedi.
- 1929 dünya ekonomik bunalımının etkisi ve dış ticarete ki dengesizlik Türk lirasının değerini düşürdü, hükümet tedbir olarak Menkul Kıymetler ve Borsalar Kanununu çıkardı etkili olamayınca 1930 yılında Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun çıkarıldı.
- Bunalımın olduğu bu dönemde müdahaleci ve korumacı dış ticaret politikası uygulandı ve başarılı olundu. Bu kanun 1970’den itibaren sürekli niteliğe kavuşturuldu.
- Osmanlı borçlarının ödenmesi 1956 yılında tamamlandı.

11- Devletçi Ekonomi Modelinin Kabulü

Liberal iktisat politikası 1929 dünya ekonomik bunalımı karşısında beklenen sonuçları sağlamamıştı. 1930 yılı Türkiye’de planlı devletçilik politikasının ve milli ekonomi kavramının başlangıcı sayılabilir. Türkiye’de kapitalist düzende değişiklik öngörmeyen bir devletçilik modeli uygulamaya konulmuştur.

- Devletçi ekonomi modeli 1930 – 1938 yılları arasında uygulandı.
- 1931’de CHP programına, 1937 yılında Anayasa’ya girdi.

- Devletin iç piyasalar üzerindeki kontrolü arttı
- Tekstil ve şeker gibi alanlarda devlet sanayi kuruldu.
- 1932’de Devlet Sanayi Ofisi kuruldu ve devlet işletmeciliği yönlendirilmeye çalışıldı.
- Sanayi ve Kredi Bankası’nı yerini Sümerbank aldı. Görevi Devlet Sanayi Ofisinden devraldığı fabrikaları işletmek, proje hazırlamak ve bunları yönetmek, teknik personel yetiştirmek, imkânları ölçüsünde özel sektör işletmelerine yardım etmek, bankacılık işlemleri yapmak ve milli sanayi geliştirecek diğer tedbirleri almaktı.

Birinci Beş Yıllık Sanayi Planı: 1931 yılında hazırlanmaya başlandı, 1934 yılında uygulamaya konuldu. Amaç özellikle zirai üretime dayanan ve hammaddesi Türkiye’de bulunan sanayi işletmeleri kurmak İthal ettiğimiz temel tüketim mallarının üretimine öncelik vermektir. Dokuma, maden, kimya ve porselen sanayilerinin kurulması öngörüldü. Yatırımların çoğunu Sümerbank ve İş Bankası tarafından yapıldı. Dış kredilerin bazıları sanayileşme programına ayrıldı. Madencilik alanında yatırımlar yapıldı. 1935 yılında Maden Tetkik Arama Enstitüsü kuruldu. Korumacı gümrük politikasına devam edildi Bu Birinci Beş Yıllık Sanayi planı 1934 – 1937 arasında üç yıl sürdü ve başarılı oldu; özellikle dokuma sanayinde gelişmeler görüldü.

İkinci Beş Yıllık Sanayi Planı: 1937 yılında hazırlandı, uygulanmasına 1938’de geçildi. Ara malları ve yatırım mallarına öncelik vermiştir ve daha geniş kapsamlıdır. Elektifikasyon, madencilik, limanlar gibi alt yapı tesisleri, makine, gıda, kimya, yakıt sanayileri, deniz ulaşımı ve ihracat hedeflendi. İkinci Dünya Savaşı’nın çıkması üzerine uygulanamadı.

12- Türkiye’de Millileştirme Çalışmaları

- Millileştirme çalışmaları Devletçilik ilkesinin kabulünden önce başladı.
- İlk millileştirme 1924 yılında bazı demiryollarının, Haydarpaşa limanının ve rıhtımının satın alınmasına ilişkin kanun ile gerçekleşti.
- 1925 yılında Reji İdaresi (tütün tekeli) yabancılardan satın alındı.
- 1928 yılında Haydarpaşa Limanı işletmesi ile Adana – Mersin demiryolu millileştirildi.
- 1930’larda devletçilik politikası ile daha kapsamlı millileştirme yapıldı.
- Lozan’da yabancı şirketlere imtiyaz garantisinin sona ermesi ile daha rahat bir ortam oluştu.
- Belediye hizmetlerinde, madencilikte ve demiryollarında önemli millileştirme gerçekleşti. Özellikle tekel niteliğinde faaliyet gösteren şirketlere öncelik verildi.
- 1938’den sonra bazı maden işletmeleri ile bira fabrikası ve kibrit imtiyazına son verildi.
- Dünya Savaşı devam ederken 1940 yılında Milli Korunma Kanunu çıkarıldı. Buna göre hükümet; sanayi ve maden kuruluşlarının, öngörülen tedbirlere

uymamaları halinde tazminat karşılığı el konulması ve hükümet tarafından işletilmesi hakkına sahip olabiliyordu. Bazı maden ocaklarının geçici olarak devletleştirilmesine de izin veriyordu. Ayrıca bazı özel Türk kuruluşlarının devletleştirilmesine de imkân vermiş; bazı tuğla, çimento, deri ve un fabrikaları sahiplerine tazminat ödenerek devletleştirilmiştir.

UYARI: Atatürk Dönemi ekonomi faaliyetlerinin temel amacı; hammadde sağlayıcısı olan Türkiye'yi, kaynaklarını kendisi işleyen zengin bir sanayi ülkesi durumuna getirmektir.